

Aan het college van burgemeester en wethouders
Stadhuis, Amstel 1
1011 PN Amsterdam

11 juni 2021

Betreft: Advies Museum of Contemporary Art for Amsterdam

Geacht college,

Op 14 april 2021 ontving de Amsterdamse Kunstraad het verzoek advies uit te brengen over het plan voor het Museum of Contemporary Art for Amsterdam (MCA), een initiatief van de Hartwig Art Foundation, in de voormalige rechtbank aan de Parnassusweg. De gemeente is voornemens de oude rechtbank te verwerven als gemeentelijk vastgoed, en het gebouw beschikbaar te stellen voor dit culturele initiatief. De Hartwig Art Foundation wordt bestuurd door zakenman/filantroop Rob Defares. Voormalig artistiek directeur van het Stedelijk Museum Amsterdam (SMA), Beatrix Ruf, is aangesteld als directeur van de Hartwig Art Foundation.

In 2019 heeft de kunstraad zich op verzoek van de wethouder reeds gebogen over dit initiatief ten behoeve van een aankoopbeslissing. Zolang de gemeente met het Rijksvastgoedbedrijf in onderhandeling was, konden zowel het plan van de Hartwig Art Foundation als het advies van de kunstraad niet openbaar worden. Gemeente en initiatiefnemers bevonden zich in een oriënterende fase, waardoor het (concept)advies van de kunstraad niet is gepubliceerd.

Nu het college een fase verder is en de aankoopbeslissing wil voorleggen aan de gemeenteraad, is de kunstraad wederom gevraagd een inhoudelijk advies uit te brengen. De kunstraad heeft zich opnieuw verdiept in het voorstel van de Hartwig Art Foundation en de context waarin dit plan tot wasdom moet komen. De wethouder vraagt de kunstraad een advies uit te brengen over het plan voor het Museum of Contemporary Art for Amsterdam, waarbij zij verzoekt in ieder geval de volgende aspecten te betrekken: een inhoudelijk en artistiek oordeel over de visie en de invulling van het culturele initiatief; de voorgestelde samenwerking met andere (culturele) partijen en de verbinding die het initiatief aangaat met Amsterdam,

Kloveniersburgwal 47
1011 JX Amsterdam

020 - 626 43 15
post@kunstraad.nl
www.kunstraad.nl

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

Amsterdammers en de relevante wereld daarbuiten; de verhouding tot bestaande en toekomstige culturele infrastructuur op de Zuidas en in de rest van Amsterdam en de meerwaarde van dit museum voor de stad; de wijze van structurele exploitatie van het initiatief door middel van particuliere financiering zonder (gemeentelijke) subsidie.

Overweging

De gemeente Amsterdam moet zich er rekenschap van geven dat met deze handreiking aan een particulier initiatief de hedendaagse kunst in toenemende mate aan de particuliere sector wordt gelaten. Des te belangrijker is de verantwoordelijkheid van de gemeente voor de rest van het hedendaagse kunstenlandschap. Een sterk publiek museum zoals het Stedelijk Museum Amsterdam en de presentatie-instellingen maken daar een belangrijk onderdeel van uit. Ruimte voor experiment is essentieel voor een toekomstgerichte, vitale en diverse sector.

Het faciliteren van een plek voor dit nieuwe initiatief betekent niet dat het reeds bestaande landschap uit de brand geholpen is. Verschillende middelgrote en kleinere instellingen die geworteld zijn in Amsterdam, kunnen in de huidige vastgoedmarkt moeilijk duurzame en betaalbare huisvesting vinden. De kunstraad doet in dit kader een beroep op de gemeente dit netwerk op waarde te schatten en bestaande en nieuwe instellingen, die samen Amsterdam aantrekkelijk maken, waar nodig ook aan gepaste behuizing te helpen.

Toelichting werkwijze

Het plan voor het Museum of Contemporary Art for Amsterdam is beoordeeld door een ad-hoc commissie, bestaande uit vaste adviseurs van de kunstraad en een extern lid. Deze commissie heeft voor het bestuur van de kunstraad een preadvies opgesteld op basis van de door de Hartwig Art Foundation verschaft 'design brief' en verdiepende gesprekken, zowel met de initiatiefnemers (Rob Defares en Beatrix Ruf) als met de directie van het Stedelijk Museum Amsterdam (Rein Wolfs en Jacqueline Bongartz). Tevens zijn het conceptadvies van de kunstraad en onderliggende documentatie uit 2019 betrokken bij de advisering. Het plan dat nu ter beoordeling voorligt, is nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van de versie uit 2019.

Bij de beoordeling van de plannen voor het MCA heeft de commissie zich gebogen over het artistiek-inhoudelijke plan, de samenwerkingen en verbindingen die het museum aan wil gaan, de toevoeging voor het Amsterdamse culturele veld en de financiering van het project. Omdat het hier geen advies betreft over een instelling die structurele financiering aanvraagt, is meer aandacht uitgegaan naar de context waarin de instelling gaat opereren en wat de effecten van de komst van het MCA op andere instellingen kunnen zijn.

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

Leidend bij de beoordeling was daarom de vraag wat de initiatiefnemers met dit genereuze gebaar willen toevoegen aan de stad en hoe dit voornemen in het Amsterdamse aanbod past.

Museum of Contemporary Art for Amsterdam

In de eerdergenoemde 'design brief' schetsen de initiatiefnemers hun ambities met betrekking tot het nieuw op te zetten museum: Het Museum of Contemporary Art for Amsterdam moet een toonaangevend internationaal museum voor hedendaagse kunst worden met een nieuw, transformatief karakter. Het museum heeft geen eigen collectie. Het beoogt een state-of-the-art tentoonstellingsruimte te zijn met een uitdagend tentoonstellingsprogramma, samengesteld door wisselende curatoren. Ook wil het museum actief kunst produceren en daarmee een bijdrage leveren aan het nationale cultureel erfgoed en de collecties van de toekomst. Het MCA wil het Amsterdamse kunstenlandschap versterken via internationale samenwerkingen en ambieert tegelijkertijd lokaal verankerd te zijn. Het museum wil ruimte bieden voor experiment en bijdragen aan talentontwikkeling en kennisuitwisseling. Werkplaatsen en productiefaciliteiten moeten artists-in-residence, lokale, nationale en internationale kunstenaars, en lokale partnerinstellingen in staat stellen nieuwe technologieën en artistieke technieken te testen en in te zetten.

Advies

De kunstraad is ervan overtuigd dat het initiatief van de Hartwig Art Foundation van grote toegevoegde waarde kan zijn voor de stad Amsterdam en haar culturele infrastructuur. Een instelling van deze schaal en met deze ambitie, die zich uitsluitend op hedendaagse kunst richt, ontbreekt in het Amsterdamse kunstenlandschap. Het MCA is een welkome aanvulling op het weefsel van hedendaagse kunst in Amsterdam, dat bestaat uit makers, kunstenaarsinitiatieven, presentatie-instellingen, (post-)academische instellingen, galleries, kunstbeurzen, -manifestaties, -festivals en musea. Het initiatief kan een verrijking zijn van het aanbod voor een breed publiek en de aantrekkingskracht van Amsterdam voor (inter)nationale bezoekers vergroten. De ambitie om naast een uitdagend tentoonstellingsprogramma ook een maakplaats te zijn, waar kunstenaars, curatoren in opleiding en denkers uit diverse disciplines samen komen, belooft een verbreding van het artistieke domein naar andere sectoren, die een bijdrage kan leveren aan de maatschappelijke en inhoudelijke betekenis van kunst.

De kunstraad waardeert de vrijgevigheid op dit niveau en ziet de beoogde langjarige verbintenis tussen de Hartwig Art Foundation en de stad Amsterdam als een mooi voorbeeld van samenwerking tussen de overheid en particuliere begunstigers. Tegelijkertijd roept het gepresenteerde voorstel enkele vragen op.

De initiatiefnemers zetten hun grote aspiraties en ambitieuze visie in grote lijnen uiteen en laten hierbij de concrete invulling van programmering, samenwerkingen en publieksgroepen vooralsnog achterwege. Het MCA zegt snel in te willen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Hoewel de kunstraad hier waardering voor heeft en beseft dat de realisatie van het project nog ver weg is, had de kunstraad zeker aangaande de visie een meer uitgewerkt idee verwacht. De kunstraad vindt het opmerkelijk dat er ondanks alle actuele ontwikkelingen in de cultuursector, waaronder het noodzakelijke gesprek over inclusie in het maatschappelijk discours, sinds 2019 geen nieuwe inzichten zijn toegevoegd aan het plan.

Visie en invulling

Een state-of-the-art presentatieruimte voor eigentijdse kunst, op het scherpst van de snede, waar talentontwikkeling, kennisdeling en productie een plek krijgen, klinkt veelbelovend en ambitieus. Het gebrek aan onderbouwing en uitwerking maakt het echter lastig een artistiek-inhoudelijk oordeel te geven over het plan. Het artistiek-inhoudelijke oordeel van de kunstraad rust vooral op het vertrouwen in de statuur van de initiatiefnemers.

Sterk in het plan zijn de gastateliers en werkplaatsen waar fellows, technici en denkers uit andere domeinen samenkomen met kunstenaars en curatoren. Het MCA richt zich op talentontwikkeling en wil er zijn voor opkomende kunst en kunstenaars, 'die de hedendaagse kunst met een kritische blik kunnen bekijken'. Hiermee draagt de instelling bij aan het Amsterdamse vestigingsklimaat voor kunstenaars. In Amsterdam en elders in Nederland zijn niet veel tentoonstellings- en ontwikkelmogelijkheden. Het MCA kan dankzij financiële onafhankelijkheid de ruimte nemen voor experiment. De kunstraad acht de initiatiefnemers goed in staat deze vrijheid om te zetten in bijzondere, belangwekkende artistieke producties.

Het MCA neemt een rol als opdrachtgever en is een maakplaats. Het zal geen tastbaar eigen archief of depot op locatie hebben, maar wil actief produceren en zo bijdragen aan het collectieve archief, de Collectie Nederland. De kunstraad vindt dit onderdeel van het plan inspirerend en ziet kansen voor de Collectie Nederland. Tegelijkertijd constateert de kunstraad dat deze werkwijze vragen oproept op het gebied van behoefte, curatie en beheer. De kunstraad had in dit verband graag een bredere verkenning naar deze behoefte gezien.

Samenwerkingen en verbindingen

Het initiatief schetst samenwerkingen met particuliere en openbare kunstcollecties over de hele wereld, en wil tegelijkertijd sterk lokaal verankerd zijn. De Hartwig Art Foundation stelt dat lokaal en internationaal

opereren hand in hand kunnen gaan, maar de manier waarop wordt niet uitgewerkt. Het overzicht van (potentiële) partners bevestigt volgens de kunstraad de internationale ambities en het sterke netwerk van de initiatiefnemers, maar geeft nog weinig inzicht in de lokale verankering. Op lokaal niveau mist de kunstraad reflectie op samenwerking en een uitgewerkte visie op de positionering en verbinding met andere instellingen op cultureel, maatschappelijk en zakelijk gebied. De kunstraad vindt samenwerking geen opzichzelfstaand doel, maar acht de benadering van de initiatiefnemers open te staan voor iedereen nog erg vrijblijvend, en mist hierbij een uitgesproken visie op wederkerigheid.

Diversiteit en inclusie

Het MCA wil als culturele pionier op de Zuidas een gastvrije en toegankelijke ontmoetingsplaats worden voor veel Amsterdammers. Het initiatief is gericht op een breed publiek, waarbij tieners en jongvolwassenen uit lokale gemeenschappen en met een uiteenlopende achtergrond een belangrijke doelgroep vormen. Het museum wil een 'plek voor iedereen' zijn – in het plan zeggen de initiatiefnemers dat inclusiviteit en diversiteit centraal staan in de programmering en de samenstelling van het team. Deze ambitie kan de kunstraad alleen maar toejuichen. Niet alleen in de beeldende kunsten (museale sector), maar ook op de locatie Zuidas is er een wereld te winnen als het gaat om diversiteit en inclusie. Het MCA beoogt over de hele breedte van de organisatie een team samen te stellen van mensen met uiteenlopende achtergronden. De kunstraad is benieuwd naar de manier waarop het personeelsbeleid gerealiseerd wordt en gaat ervan uit dat de initiatiefnemers doelen op de professionele, culturele en sociaal-economische achtergrond van de medewerkers. Een divers samengesteld team is net als een goed educatieprogramma een essentieel vertrekpunt om de beoogde doelgroepen te betrekken bij de instelling. Het MCA onderkent de grote waarde van deze educatieve programma's, maar de manier waarop de instelling concreet invulling wil geven aan deze ambities ontbreekt nog.

De bekendheid en reputatie van de initiatiefnemers binnen de internationale kunstwereld wordt door de kunstraad zeker niet betwist, maar het is de vraag of de beoogde doelgroepen in Amsterdam hen net zo goed kennen. Diversiteit als een inherent onderdeel zien, dat in alle facetten van de instelling terugkomt, is niet voldoende. De kunstraad benadrukt dat voor inclusie een uitgewerkt plan moeten worden gemaakt en betwijfelt of jongeren met een bi-culturele achtergrond 'als vanzelf' bereikt worden. Het ontbreekt nog aan een gericht plan om mensen te binden uit deze doelgroep, terwijl het de begunstiger aan ervaring (zoals met de IMC Weekendschool) zeker niet ontbreekt. De kunstraad wil de initiatiefnemers in dit verband meegeven een nadere verkenning van het aanbod en lokale potentiële partners te doen en op te trekken

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

met bestaande initiatieven zoals Kazerne en OSCAM in Zuidoost en Young Amsterdam, Meervaart Studio of Amsterdam Fashion College in (Nieuw-)West, om elkaar te versterken.

MCA binnen de Amsterdamse culturele infrastructuur

De Hartwig Art Foundation wil met een 'vernieuwend museumconcept' een tot op heden ontbrekend format toevoegen aan de Amsterdamse kunstwereld en tegelijkertijd onderzoeken welk museummodel zou passen binnen het bestaande kunstenlandschap. Deze ambitie veronderstelt een analyse van het culturele veld en een duidelijk doordachte positionering, die in het huidige plan van de initiatiefnemers niet is opgenomen. De kunstraad constateert dat het in Amsterdam ontbreekt aan een sterk middenveld op het gebied van de beeldende kunsten: middelgrote presentatie-instellingen voor hedendaagse kunst, die zich tussen de grote musea en kleinere presentatie-instellingen positioneren. Het MCA zal als grote speler geen oplossing bieden voor de schaarste op het middenveld, maar met een focus op actuele kunst van opkomende kunstenaars kan de instelling een waardevolle aanvulling zijn op de huidige Amsterdamse culturele infrastructuur en kansen bieden aan lokale en internationale makers, curatoren en instellingen.

De initiatiefnemers geven aan dat instellingen, waaronder postacademische instellingen en andere presentatie-instellingen, gebruik kunnen maken van de faciliteiten van het museum. Hiermee kan het MCA ook kleinere instellingen, die wat betreft middelen en ruimte onder druk staan, tegemoetkomen. Het zou voor de Hartwig Art Foundation pleiten om in de samenwerking met lokale instellingen – bijvoorbeeld met voor de hand liggende partijen zoals de Appel, CBK Zuidoost, Framer Framed, P/////AKT en W139 – oog te houden voor schaalverschillen en naar wederkerigheid te streven.

De locatie van het MCA – gelegen tussen Zuidoost en Nieuw-West en met gunstige infrastructuur voor openbaar vervoer – biedt kansen. Dat wil niet zeggen dat de bewoners uit naastgelegen stadsdelen vanzelf bereikt worden, hier zal de organisatie actief op in moeten zetten en moeite voor moeten doen. De locatie draagt bovendien bij aan de spreiding van aanbod (en daarmee bezoekers) door de stad, passend bij de schaa sprong waar de kunstraad over heeft geadviseerd in het advies *De stad is nooit af* (2017). De kunstraad is benieuwd naar de connecties van het MCA met andere (culturele) initiatieven op de Zuidas.

Stedelijk Museum Amsterdam

Het Stedelijk Museum Amsterdam zal zich als het belangrijkste Amsterdamse museum voor moderne en hedendaagse kunst en vormgeving moeten verhouden tot dit nieuwe initiatief voor actuele kunst. Naast de

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

diverse musea in de binnenstad die zich steeds vaker ook op het vlak van hedendaagse kunst begeven, komt er nu een nieuwe instelling bij die zich exclusief richt op actuele kunst.

De kunstraad heeft er vertrouwen in dat beide musea zich dusdanig anders profileren dat van verdringing geen sprake zal zijn. Het Stedelijk Museum onderscheidt zich als collectionerend, publiek museum met een lange staat van dienst van het MCA als experimentele maakplaats. Dit wordt onderstreept door de fysieke ligging van de twee musea: SMA vormt een coalitie met de instellingen aan het Museumplein, een locatie waar het museum veel waarde aan hecht. Het MCA zal juist een rol van culturele pionier op de Zuidas vervullen. Hoewel er op dit moment door het Stedelijk Museum en de Hartwig Art Foundation aan gezamenlijke projecten wordt gewerkt, zijn er nog geen concrete afspraken gemaakt over (structurele) samenwerking tussen de beide musea op de lange termijn. De kunstraad heeft echter vertrouwen in toekomstige mogelijkheden voor samenwerkingsprojecten tussen de twee instellingen.

De financiële gevolgen voor SMA zijn nog niet goed te overzien, een risicoanalyse is nog niet gemaakt. Het Stedelijk Museum moet een groot deel van het exploitatiebudget besteden aan huur, organisatie en collectiebehoud- en beheer. Het tentoonstellingsprogramma kan alleen tot stand komen met een combinatie van gelden vanuit publieksinkomsten en aanvullende gelden, waaronder particuliere. Of een tweede museum voor hedendaagse kunst invloed heeft op inkomsten uit bezoekersstromen van SMA is nog niet in te schatten, hetzelfde geldt voor de impact op het aantrekken van particuliere gelden. Zeker nu particuliere musea in toenemende mate ook zelf met begunstigers werken, kan deze inkomstenbron van SMA onder druk komen te staan. De kunstraad geeft ter overweging mee dat de inkomens- en concurrentiepositie van SMA kan verslechteren indien het MCA afziet van het heffen van entreegelden.

De beide initiatiefnemers van de Hartwig Art Foundation hadden in het verleden een innige band met SMA. Beatrix Ruf was als artistiek directeur verbonden aan SMA, Rob Defares was toezichthouder en is nog altijd als mecenas betrokken bij het Stedelijk Museum. Ondanks hun roerige afscheid van SMA, is de kunstraad ervan overtuigd dat de initiatiefnemers SMA een warm hart toedragen. De kunstraad onderstreept het belang van particuliere gelden voor SMA en ziet zeker kans dat Rob Defares ook in de toekomst (financieel) bij dit museum betrokken blijft.

De kunstraad is van mening dat ondanks de verschillende profielen verwarring kan ontstaan tussen de twee instellingen door de gehanteerde conceptnaam. De Nederlandse vertaling in het plan van de initiatiefnemer, Het Amsterdams Museum voor Hedendaagse Kunst, lijkt te veel op wat het Stedelijk

Museum Amsterdam is. De kunstraad hecht aan een naamgeving die verwarring tussen het profiel van het Stedelijk Museum Amsterdam en het MCA voorkomt.

Particuliere financiering

De wethouder vraagt de kunstraad advies uit te brengen over de wijze van structurele exploitatie van het initiatief door middel van particuliere financiering zonder (gemeentelijke) subsidie. Gezien de ontbrekende informatie omtrent financiering van het initiatief kan de kunstraad hier weinig over zeggen. Op basis van de informatie uit 2019 is duidelijk dat initiatiefnemer Rob Defares jaarlijks 3,5 miljoen euro bijdraagt aan de exploitatie van het MCA. De kosten voor de verbouwing van de oude rechtbank worden door de Hartwig Art Foundation gedekt. Het eigenaarschap van de oud- en nieuwbouw ligt en blijft bij de gemeente Amsterdam, die voor het gebruik van de locatie een kostprijsdekkende huur vraagt. Het plan dat voorligt betreft een privaat initiatief, dat overeenkomstig afspraken met de gemeente geen beroep zal doen op gemeentelijke subsidie. Indien het MCA samenwerkt met subsidiegerechtigde partijen, zullen deze door de samenwerking met het MCA hun recht op subsidie niet verliezen.

De kunstraad vertrouwt op de financiële slagkracht van de Hartwig Art Foundation voor exploitatie van het MCA. Hoewel de aankoop van de voormalige rechtbank niet op cultuurbudgetten drukt en het MCA geen aanspraak maakt op gemeentelijke subsidies, denkt de kunstraad dat het initiatief indirect impact kan hebben op de financiën van andere Amsterdamse partijen die afhankelijk zijn van sponsoring en particulier mecenaat. Kunstinstellingen begeven zich in een competitief veld en zijn in toenemende mate afhankelijk van een relatief schaarse hoeveelheid particulier geld en bezoekersinkomsten.

Governance

Opmerkelijk vindt de kunstraad dat een governance structuur ontbreekt. De Stichting Hartwig Art Foundation heeft een bestuurder en een werknemer/directeur, te weten de initiatiefnemers zelf. Voor het oprichten van een grote, culturele instelling als onderdeel van de Visie Zuidas vindt de kunstraad dit een te smalle basis. Het is belangrijk dat de Governance Code Cultuur niet alleen van toepassing is op culturele instellingen die subsidie ontvangen van de gemeente. Een stichting die samen met de gemeente Amsterdam kunst en cultuur op de Zuidas wil brengen, zal over iets meer interne *checks and balances* moeten beschikken dan nu het geval is.

Conclusie

De kunstraad meent dat het initiatief van de Hartwig Art Foundation in potentie een geweldige verrijking kan zijn voor de stad Amsterdam, haar culturele infrastructuur en daarmee voor het publiek. De kunstraad heeft veel waardering voor de vrijgevigheid van de Hartwig Art Foundation en vertrouwen in het ambitieniveau van het plan. Vraagtekens plaats de kunstraad bij de vanzelfsprekendheid die van het plan uitgaat en het gebrek aan analyse van de sector waarbinnen de instelling een ontbrekend format wenst te zijn.

Nadere uitwerking plannen

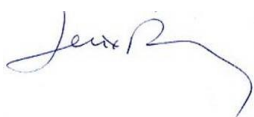
De kunstraad vindt de wens van de initiatiefnemers om van het MCA een instelling te maken waar iedereen zich welkom voelt, en waarin lokale verankering en internationale allure worden gecombineerd van groot belang. Deze ambitie ondersteunt de kunstraad van harte. Om deze opgave te realiseren is een uitwerking van de **positionering** en verbinding met mogelijke (lokale) **samenwerkingspartners** essentieel. Dat geldt ook voor de realisatie van een **divers samengesteld team** en een uitgewerkt **educatief programma**.

Afspraken

De kunstraad adviseert met de Hartwig Art Foundation afspraken vast te leggen met betrekking tot:

- Subsidie: Gedurende de looptijd van het huurcontract kan voor het initiatief geen subsidieaanvraag worden ingediend bij de gemeente Amsterdam en het Amsterdams Fonds voor de Kunst.
- Governance: Een nadere invulling van de governance structuur, zodat het initiatief niet meer van slechts twee personen afhankelijk is en er interne *checks and balances* ontstaan.
- Naamgeving: Een naam die verwarring tussen het profiel van het Stedelijk Museum Amsterdam en het MCA voorkomt.

Namens de Amsterdamse Kunstraad,
Met vriendelijke groet,

Felix Rottenberg
voorzitter

Guikje Roethof
algemeen secretaris

AMSTERDAMSE KUNSTRAAD

Colofon

Bestuur AKr: Felix Rottenberg (voorzitter), Paulette Smit (vicevoorzitter), Alida Dors, Jair Stranders, Katja Weitering, Isis van der Wel

Ad-hoc commissie AKr: Katja Weitering (voorzitter), Timo Demollin, Martin van Engel, Anne de Haij, Daniela Petovic, Simone Zeefuik, Steven van Teeseling (extern lid) – secretaris Mette Samkalden

Bureau AKr: Guikje Roethof (algemeen secretaris), Barbara van de Water (senior beleidsmedewerker), Sjaiesta Badloe (beleidsmedewerker), Bianca Nieuwboer (beleidsmedewerker/officemanager)